

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Reactie op "De invloed van het Europees financieel toezichtrecht op het Nederlands privaatrecht" van prof. mr. D. Busch in WPNR 2017/7175

Enkele rechtzettingen

Parret, L.Y.M.; Kalkman, W.M.A.

Publication date

2018

Document Version

Final published version

Published in

Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Parret, L. Y. M., & Kalkman, W. M. A. (2018). Reactie op "De invloed van het Europees financieel toezichtrecht op het Nederlands privaatrecht" van prof. mr. D. Busch in WPNR 2017/7175: Enkele rechtzettingen. *Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie*, 149(7192), 370-374. <https://www.ndfr.nl/Tijdschriften/Item/IMPRWPNR-20180471924>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Reactie

Reactie op “De invloed van het Europees financieel toezichtrecht op het Nederlands privaatrecht” van prof. mr. D. Busch in WPNR 2017/7175

Enkele rechtzettingen

1. Inleiding

In zijn artikel, dat voor het grootste gedeelte gaat over de invloed die de Europese *Markets in Financial Instruments Directive (MiFID)* heeft op het Nederlands privaatrecht, bespreekt Busch ook het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie (hierna: “HvJEU”) van 29 april 2015, C-51/13, ECLI:EU:C:2015:286 (Nationale-Nederlanden/Van Leeuwen). Enkele specifieke Europeesrechtelijke aspecten die in het artikel aan de orde komen, vragen om een reactie. Wij zullen eerst enkele algemene opmerkingen maken over de verhouding tussen het Europese recht (hierna te noemen: “Unierecht”) en het nationale privaatrecht en de essentiële rol van de nationale rechter bij het verzekeren van de volle werking van het Unierecht. Vervolgens staan wij meer in detail stil bij de inhoud en de strekking van het arrest van Nationale-Nederlanden/Van Leeuwen.

2. Effectiviteit en de rol van de rechter

De bespreking door Busch van de invloed die de Europese *Markets in Financial Instruments Directive (MiFID)* heeft op het Nederlands privaatrecht lijkt te passen in een trend in de literatuur die de relatie tussen het Unierecht en het nationale privaatrecht benadert als een relatie vol spanning, in het bijzonder wanneer het gaat om de invloed van het (harmoniserend) Unierecht op het nationale privaatrecht. De achterliggende gedachte lijkt te zijn dat de invloed van het Unierecht niet zover moet gaan dat het beperkingen stelt aan de autonomie van het nationale privaatrecht en in het bijzonder aan de toepassing van algemene beginselen van contractenrecht (zoals de beginselen van redelijkheid en billijkheid) in het nationale privaatrecht. Vanuit een Unierechtelijk perspectief bezien is dit enigszins vreemd. Naar onze mening worden bij de bespreking door Busch de strekking en de draagwijdte van Unierechtelijke beginselen en rechtspraak niet juist ingeschat. Dat is de achtergrond van de opmerkingen die hieronder worden gemaakt.

De wisselwerking tussen Unierecht en nationaal recht is op alle rechtsgebieden een gegeven en dat geldt eveneens voor de invloed van het Unierecht op het nationaal privaatrecht. Die invloed introduceert overigens in het nationale recht vaak een verdergaande bescherming van -met name- de consument dan voortvloeit uit het geldende recht van de lidstaten. De invloed is op sommige onderdelen van het nationale recht groter dan op andere, afhankelijk van de mate waarin de Europese wetgever is opgetreden en/of de mate waarin de algemene rechtsbeginselen van het Unierecht doorwerken. De invloed kan direct zijn (een nationaal voorschrift moet wijken) of indirect (een nationaal voorschrift moet op een bepaalde manier worden uitgelegd of gehandhaafd). De invloed die het Unierecht daadwerkelijk heeft of moet hebben in het nationale recht, wordt in belangrijke mate bepaald door de doelstellingen van het relevante Unierecht.¹ Het uitvoeren van die doelstellingen in de nationale rechtsorde is leidend. De *volle werking* van het Unierecht (het effectiviteitsbeginsel) moet door iedere lidstaat van de Europese Unie worden gegarandeerd, ongeacht hoe de lidstaat zijn rechtssysteem heeft ingericht. Onderscheid tussen publiek- en privaatrecht speelt hierbij geen enkele rol. Een richtlijn in een publiek- of privaatrechtelijke hokje plaatsen heeft dan ook weinig zin, schept een verkeerd beeld en kan leiden tot een onjuiste interpretatie van een Unierechtelijke norm. Unierechtelijke normen zijn -bij wijze van spreken- kleurloos in nationaal perspectief en kunnen daarom, afhankelijk van de doelstelling van de specifieke Unierechtelijke norm, ook doorwerken in het nationale privaatrecht.²

In zijn artikel verwijst Busch regelmatig naar het effectiviteitsbeginsel. In dat verband willen wij op het volgende wijzen. Busch verwijst voor de invulling van het effectiviteitsbeginsel verschillende keren naar het *Genil/Bankinter* arrest van het HvJEU.³ In het bijzonder verwijst hij naar punt 57 van het arrest, waar

In zijn artikel verwijst Busch regelmatig naar het effectiviteitsbeginsel. In dat verband willen wij op het volgende wijzen.

Busch verwijst voor de invulling van het effectiviteitsbeginsel verschillende keren naar het *Genil/Bankinter* arrest van het HvJEU.³ In het bijzonder verwijst hij naar punt 57 van het arrest, waar

1. De doelstellingen zijn altijd bepalend in de rechtspraak van het Hof bij de uitlegging van het Unierecht, zie bijvoorbeeld het Arrest van 26 april 2012, TV2 Danmark, zaak C-510/10, EU:C:2012:244 en ook het Arrest van 21 december 2016, ARCO e.a., zaak C-76/15, ECLI:EU:C:2016:975.
2. Een voorbeeld is het recente artikel van M.W. Wallinga en A.C.W. Pijs, De wisselwerking tussen Europees financieel toezichtrecht en nationaal privaatrecht, RM Themis 2018, p. 12-25 die de MiFID richtlijnen karakteriseren als harmonisatie van publiekrechtelijke verhoudingen.
3. Arrest van 30 mei 2013, *Genil/Bankinter*, zaak C-604/11, ECLI:EU:C:2013:344, punt 57.

-kort gezegd- is geoordeeld dat het aan elke lidstaat is om vast te stellen, met inachtneming van het Europeesrechtelijk gelijkwaardigheids- en doeltreffendheidsbeginsel, welke contractuele gevolgen moeten worden verbonden aan het niet-nakomen van een voorschrift uit een richtlijn bij “ontstentenis van een Unieregeling”. Dit oordeel past in de rechtspraak van het HvJEU waar het effectiviteitsbeginsel vaak wordt gebruikt in relatie tot handhaving en sancties. Aangezien het nationale recht moet instaan voor de handhaving van het (materiële) Unierecht, benadrukt het HvJEU consequent dat lidstaten ervoor moeten zorgen dat handhavingsregels, procedures en sancties effectief moeten zijn.⁴ Dat is ook de strekking van het arrest Genil/Bankinter: het is aan de lidstaten om te bepalen welke *gevolgen* moeten worden verbonden aan de *niet-nakoming* van de in de richtlijn bepaalde norm indien het Unierecht op dat punt geen regeling geeft. Daarmee heeft het Hof in dat arrest echter niets gezegd over de rol die het nationale (privaat)recht kan spelen bij de *invulling* van of *aanvulling* op een (geharmoniseerde) Unierechtelijke norm. Aan het arrest kan dan ook geen argument worden ontleend voor de toepassing van nationale privaatrechtelijke beginselen ten aanzien van normen die het onderwerp hebben uitgemaakt van Unierechtelijke harmonisatie.

Dan de strekking van het effectiviteitsbeginsel. Hoewel dit dus niet volgt uit punt 57 in het Genil/Bankinter arrest, heeft het effectiviteitsbeginsel wel degelijk gevolgen voor de ruimte die het nationale recht nog heeft bij de *invulling* van normen (waar individuele rechten en plichten uit voortvloeien). Echter, niet in de zin die door Busch lijkt te worden aangenomen. Het effectiviteitsbeginsel moet ertoe bijdragen dat het Unierecht volle werking toekomt.⁵ Dat betekent niet alleen dat procedures en sancties (handhaving) effectief moeten zijn maar meer in het algemeen dat het gehele nationale recht op zodanige wijze moet worden ingericht, toegepast en uitgelegd dat de volle werking van het Unierecht kan worden verzekerd. In dat kader komt zoals gezegd steeds een belangrijke betekenis toe aan de nagestreefde doelstellingen van het Unierecht, in het bijzonder van Europese richtlijnen.⁶ Dat het effectiviteitsbeginsel deze ruime strekking heeft blijkt niet uit de bespreking door Busch en om die reden lijkt de invloed die het Unierecht heeft op het nationale privaatrecht te worden onderschat.

De nationale rechter speelt een cruciale rol bij het verzekeren van de hiervoor genoemde volle werking van het Unierecht en het effectiviteitsbeginsel, juist omdat het Unierecht voor de handhaving daarvan in belangrijke mate afhan-

kelijk is van de rechtelijke instanties van de lidstaten. Of het gaat om de civiele, straf- of bestuursrechter maakt daarbij uiteraard niet uit. Dat elke rechter *gebonden is* aan het Unierecht is evident en de vraagstelling van Busch of een rechter gebonden is aan het Europese recht is een non-issue. Op grond van de Unietrouw is de rechter niet alleen gebonden in strikte zin door de rechtstreeks werkende bepalingen van het Unierecht zelf (verordeningen, de verdragen, de rechtsbeginselen en grondrechten), maar ook in ruimere zin door de op de Unietrouw gebaseerde verplichting om het nationale recht in zijn geheel uit te leggen op een wijze die de effectiviteit van het Unierecht garandeert.⁷

Bij de naleving van het effectiviteitsbeginsel staat dus niet de vraag voorop hoeveel ruimte het Unierecht het nationale recht laat, maar staat de vraag voorop hoe het nationale recht moet worden toegepast en uitgelegd om de volle werking van het Unierecht te garanderen.

3. De inhoud en strekking van het arrest Van Leeuwen

In het kader van zijn analyse of en in welke mate de civiele rechter gebonden is aan MIFID/MIFID II, wordt door Busch ook meermaals verwezen naar het arrest van het HvJEU van 29 april 2015 in de zaak, Nationale-Nederlanden/Van

4. En gelijkwaardigheid moeten garanderen (non-discriminatie) tussen Unierechtelijk gebaseerde claims en ‘louter’ nationale.
5. Net zoals ook de beginselen van voorrang (primauteit) van het Unierecht en het leerstuk van de richtlijnconforme interpretatie door het HvJEU ontwikkeld zijn om ervoor moeten zorgen dat die volle werking er in de lidstaten kan zijn.
6. Vaste rechtspraak die recent nog duidelijk is herhaald in bijvoorbeeld het Arrest van 6 november 2017, CTL Logistics/Netz, zaak C-489/15, ECLI:EU:C:2017: 834, in het Arrest van 14 september 2017, Trustees of the BT Pension Scheme, zaak C-628/15, ECLI:EU:C:2017:687 en het Arrest van 6 juli 2017, Glencore Agriculture Hungary, zaak C-254/16, ECLI:EU:C:2017:522. Wat dan weer *geen* rol speelt zijn de keuzes die de nationale wetgever maakt aangaande de middelen en instrumenten die worden gebruikt om te zorgen voor implementatie. Of en in welke mate er invloed is van het Unierecht is een zaak van dat Unierecht en niet van nationaal recht.
7. Dat kan er onder meer toe leiden dat rechtspraak van de hoogste nationale rechter buiten toepassing moet blijven (Arrest van 29 juni 2017, Poplawski, zaak C-579/15 ECLI:EU:C:503) of nog dat nationale bepalingen die de economisch zwakkere partij beogen te beschermen niet kunnen worden gehandhaafd omdat zij afbreuk doen aan de doelstelling van een richtlijn, ook indien het in beginsel aan lidstaten toegelaten is meer verregaande bescherming te bieden dan de richtlijn zelf voorschreef, zie het Arrest van 21 december 2016, ARCO e.a. (Belgische depositogarantierregeling), zaak C-76/15, ECLI:EU:C:2016:975.

Leeuwen⁸ (hierna: “NN/Van Leeuwen”). In dat arrest oordeelde het HvJEU dat iedere lidstaat de vrijheid heeft *de rechtsgrondslag* van de verplichting tot het verstrekken van aanvullende (pre)contractuele informatie te bepalen, mits de voorgeschreven (pre)contractuele informatieverplichtingen voldoen aan de reeds in het arrest van het HvJEG van 5 maart 2002, C-386/00, ECLI:EU:C:2002:136 (AXA/Ochoa) geformuleerde vereisten dat zij: (i) noodzakelijk zijn voor een goed begrip van de wezenlijke bestanddelen van de aan de verzekeringnemer aangeboden verzekering en (ii) duidelijk en nauwkeurig zijn. Dat het arrest zich vooral uitlaat over de *rechtsgrondslag* voor aanvullende informatieverplichtingen wordt achterwege gelaten in de samenvatting die door Busch wordt gegeven.⁹ In het NN/Van Leeuwen arrest is hieraan expliciet de eis toegevoegd, dat de verplichtingen (iii) een toereikend niveau van rechtszekerheid voor de verzekeraar waarborgen, in die zin dat de (duidelijke en nauwkeurige) rechtsregels voorzienbare gevolgen hebben. Hieruit volgt –aldus het HvJEU– dat *de rechtsgrondslag* de verzekeraar in staat moet stellen met een voldoende mate van voorspelbaarheid vast te stellen welke aanvullende informatie hij (bij het sluiten van de verzekering) dient te verstrekken en de verzekeringnemer kan verwachten. Op grond van art. 31 lid 4 van de Derde Levensrichtlijn moet de lidstaat van de verbintenis, in casu Nederland, de *toepassingsvoorschriften* betreffende de verplichting tot verstrekking van aanvullende informatie als voorzien in de nationale wetgeving vaststellen (punt 25 NN/Van Leeuwen). Dat is begrijpelijk omdat de omzetting van een Europese richtlijn in het nationale recht moet worden uitgevoerd *met een onbetwistbare dwingende kracht en met de specificiteit, nauwkeurigheid en duidelijkheid die nodig zijn om te voldoen aan het vereiste van rechtszekerheid*. Die (rechts)zekerheid kan, in de Nederlandse verhoudingen, alleen de wetgever bieden. De wetgever ziet het zelf ook zo.¹⁰ Het HvJEU heeft in punt 30 van het NN/Van Leeuwen arrest geoordeeld dat de nationale rechter, bij de beoordeling van de uit de rechtsgrondslag voortvloeiende voorspelbaarheid van dergelijke aanvullende (pre)contractuele informatieverplichtingen, *kan* betrekken dat het aan de verzekeraar is, de aard en de kenmerkende eigenschappen van de door hem aangeboden verzekeringen te bepalen, en dat deze dan ook in beginsel zou moeten kunnen vaststellen welke kenmerkende eigenschappen van die verzekeringen rechtvaardigen dat de verzekeringnemer aanvullende informatie moet worden verstrekt. De ruimte die dit gezichtspunt laat, wordt onzes inziens sterk bepaald door de rechtsgrondslag die de lidstaat heeft gekozen voor de toepassingsvoorschriften, de (bewuste)

keuzen die de lidstaat daarbinnen heeft gemaakt en de verplichtingen die daar voor de verzekeraar voorzienbaar uit voortvloeien. Busch leidt uit punt 30 af dat bij deze overweging wellicht heeft “meegepeeld dat het volgens het Hof eigenlijk zo evident is dat de verzekeringnemer een overzicht van of inzicht in de concrete en/of absolute kosten en risicopremies en de opbouw ervan moet ontvangen om de werking van het product te begrijpen, dat de verzekeraar zelf had moeten bedenken deze informatie aan de verzekeringnemer te verstrekken”. Dit is een interpretatie die niet past bij de rol van het HvJEU. Het HvJEU heeft tot taak een uniforme uitleg van het Europees recht te geven, die geldt voor alle lidstaten van de Europese Unie. Het HvJEU heeft in zijn arrest tot uitgangspunt genomen dat een verplichting tot het verstrekken van (pre)contractuele informatie over kosten en inhoudingen (als geïntegreerd onderdeel van de bruto premie) *niet* uit art. 31 lid 1 en Bijlage II van de Derde Levensrichtlijn voortvloeide.¹¹ Dat betekent dat een dergelijke verplichting alleen kan voortvloeien uit een door Nederland opgelegde aanvullende precontractuele informatieverplichting. Waaraan die aanvullende precontractuele informatieverplichtingen moeten voldoen, heeft het HvJEU nader gepreciseerd in het arrest, zoals hiervoor weergegeven. Voor het

8. Arrest van 29 april 2015, zaak C-51/13, ECLI:EU:C:2015:286. Dit arrest is inmiddels aan de orde gekomen in de volgende rechterlijke uitspraken: Rb Midden-Nederland 9 maart 2016, ECLI:NL:RBMNE:2016:1107; Rb Den Haag 22 juni 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:7158; Rb Gelderland 12 oktober 2016 (X/Aegon, ECLI:NL:RBGEL:2016:5476, PJ 2016/162 m.nt. Kalkman; Hof Den Bosch 2 mei 2017, ECLI:NL:GHSHE:2017:1875, PJ 2017/129 m.nt. Kalkman; Rb Den Haag 28 juni 2017, ECLI:NL:RBDHA:2017:7072 (Woekerpolis.nl/Aegon); Rb Rotterdam 19 juli 2017, ECLI:NL:RBROT:2017:5654, PJ 2017/135 (Woekerpolis.nl/Nationale-Nederlanden); Rb Noord-Holland van 20 december 2017, ECLI:NL:RBNHO:2017:10528 (Woekerpolis.nl/SRLEV [voorheen Reaal]), PJ 2018/31 m.nt. Kalkman.
9. Zie hiervoor meer bepaald punt 27-29 van het Arrest van 29 april 2015, Nationale-Nederlanden/Van Leeuwen, C-51/13, ECLI:EU:C:2015:286.
10. Zie Handleiding Wetgeving en Europa; De voorbereiding, totstandkoming en nationale implementatie van Europese regelgeving, 2009, p. 86 (www.buza.nl); Zie ook pagina 42 van het jaarbericht van het ministerie van Buitenlandse Zaken, bijlage bij *Kamerstukken II* 2015/16, 34 300 V, nr. 71 (kan worden geraadpleegd via <http://zoek.officielebekendmakingen.nl/bgl-770682>).
11. Zoals ook de verwijzende rechter (rechtbank Rotterdam) dat deed, zie punt 16 van het arrest NN/Van Leeuwen en punt 20 waar het Hof stelt “...artikel 31 lid 3 van de Derde Levensrichtlijn, de enige bepaling waarop het verzoek betrekking heeft.”

overige laat het HvJEU zich niet uit over de uitlegging van de (inhoud van) de informatieverplichtingen van verzekeraars. Vanaf 1 juli 1994, de datum waarop de implementatiewetgeving ter uitvoering van de Derde Levensrichtlijn in werking trad, heeft de Nederlandse wetgever als *rechtsgrondslag* voor de (pre)contractuele informatieverplichtingen van verzekeraars bewust gekozen voor specifieke wetgeving. Volgens de Nederlandse wetgever zag deze specifieke wetgeving op de “de (pre)contractuele verhouding tussen verzekeraar en verzekeringnemer”, met de toevoeging dat “Informatieverstrekking die voldoet aan deze criteria de consument in staat [stelt] een goed inzicht te krijgen in alle relevante dimensies van een verzekeringproduct [...]”¹². Het regelgevend kader moest de in Nederland werkzame Nederlandse en buitenlandse verzekeraars in staat stellen te bepalen welke (pre)contractuele informatie zij vóór en tijdens de looptijd van de beleggingsverzekering dienden te verstrekken aan de verzekeringnemer. Bij de vormgeving en uitwerking van het wettelijk kader liet de wet- en regelgever ruimte voor initiatieven van de marktpartijen zelf. Op basis hiervan hebben verzekeraars, gelet op de aard en de kenmerkende eigenschappen van de door hen aangeboden beleggingsverzekeringen, nader invulling gegeven aan de informatieverstrekking aan verzekeringnemers via de Code Rendement en Risico (“CRR”). De CRR werd door de minister van Financiën, verantwoordelijk voor de regelgeving rond de (pre)contractuele informatieverstrekking aan verzekeringnemers, gezien als uitwerking van het kader dat in de regelgeving was vastgelegd en als invulling van de daaruit voortvloeiende verplichtingen. Hierbij schreef de wet- en regelgever tot 2008 geen directe transparantie van kosten (als geïntegreerd onderdeel van de bruto premie) voor. Ook koos de wet- en regelgever (welbewust) niet voor de methode van vermelding van een investeringspremie, maar -via aanvullende informatieverplichtingen¹³ voor de systematiek van de CRR, waarin niet de kosten zelf werden getoond, maar het effect van de kosten op het rendement en de uitkering. Via deze systematiek werd de consument inzicht geboden in de economische gevolgen van inhoudingen en kosten op het rendement en de uitkering. Dit was een breed gedragen maatschappelijke opvatting, gesteund door de toezichthouders, Ombudsman verzekeringen, Consumentenbond, consumentenonderzoek door NIPO en belangenverenigingen van verzekeraars en tussenpersonen, op grond waarvan de wetgever koos voor een systematiek het meest aansloot bij de wensen van de consument om primair inzicht te hebben in de bruto premie (de prijs) en de netto voorbeeldkapitalen (de prestatie).¹⁴ Anders dan Busch lijkt te betogen, heeft

het HvJEU zich ook *niet* uitgelaten over de vraag of aanvullende (pre)contractuele informatieverplichtingen in de Nederlandse verhoudingen kunnen voortvloeien uit art. 6:2(48) BW, maar heeft slechts geoordeeld dat het aan de nationale rechter is die beoordeling uit te voeren, en vast te stellen of die aanvullende (pre)contractuele informatieverplichtingen “aan de vereisten van artikel 31, lid 3, van de derde levensrichtlijn voldoen”¹⁵. Gelet op hiervoor genoemde bewuste en weloverwogen keuzes die de Nederlandse wet- en regelgever bij de implementatie van de Derde Levensrichtlijn heeft gemaakt, is niet aanmerkelijk dat art. 6:2(48) BW als rechtsgrondslag voldoet waarop door de rechter (achteraf én in plaats van de wetgever) aanvullende (pre)contractuele informatievoorschriften kunnen worden aangenomen die in overeenstemming zijn met de criteria van de Derde Levensrichtlijn en van het HvJEU, zoals geformuleerd in de arresten AXA/Ochoa en Nationale-Nederlanden/Van Leeuwen. Ook Busch concludeert dat de norm in art. 6:2 BW ‘uiterst vaag is en daarmee weinig tot geen voorspelbare waarde heeft’.¹⁶ De noodzakelijke, duidelijk en nauwkeurige én voorspelbare

12. Stcrt. 1994, nr. 97, p. 19 en Stcrt. 1998, nr. 134, p. 8.
13. Busch stelt op p. 1013 dat Nederland destijds geen gebruik heeft gemaakt van de mogelijkheid om informatievoorschriften in aanvulling op 31 lid 1 en Bijlage II van de Derde Levensrichtlijn op te leggen. Dat is onjuist voor wat betreft de Regeling Informatieverstrekking aan verzekeringnemers 1998 (Riav 1998). Art. 2 lid 2 onderdelen q, r en s zijn een goed voorbeeld van aanvullende voorschriften.
14. Voor pensioeninformatie aan (gewezen) deelnemers is dit uitgangspunt anno 2018 niet anders. Zie *Kamerstukken II* 2014/15, 34 008, nr. 6, p. 20 “Uit deelnemersonderzoek (bedoeld is het onderzoek van TNS NIPO: Pensioencommunicatie: behoeften en barrières, geïntegreerd rapport van onderzoek onder deelnemers en gepensioneerden, juni 2012, toevoeging annotator) blijkt dat deelnemers graag persoonlijke informatie willen hebben, dat wil zeggen informatie over hun eigen pensioenanspraken. Tevens willen zij informatie hebben in de vorm van concrete bedragen. De voorkeur gaat daarbij uit naar nettobedragen per maand, die een overzicht geven van het totale pensioeninkomen, dus van AOW en aanvullend pensioen gezamenlijk. Met deze wensen is rekening gehouden. De rekenmethodiek levert drie pensioenbedragen op: een pensioenbedrag gebaseerd op een pessimistisch scenario, een pensioenbedrag gebaseerd op een verwacht scenario en een pensioenbedrag gebaseerd op een optimistisch scenario”. Zie ook *Kamerstukken II* 2017/2018, 32 043, nr. 390, Brief van 2 februari 2018 van minister Koolmees aan de Tweede Kamer.
15. Arrest van 29 april 2015, Nationale-Nederlanden/Van Leeuwen, C-51/13, ECLI:EU:C:2015:286, punt 33.
16. Busch, *WPNR* 7175, p. 1014.

toepassingsvoorschriften zijn alleen te vinden in de Riav 1994/1998 en de daarop volgende regelgeving en de daarop gebaseerde zelfregulering.¹⁷ Zoals hiervoor kort werd toegelicht is de rechter bij de toepassing en uitlegging van het nationale recht en dus ook art. 6:2 (48) BW, verantwoordelijk voor het verzekeren van de effectiviteit van het Unierecht, in casu de inhoud en de doelstellingen van de Derde Levensrichtlijn, zoals die mede uitgelegd zijn door het HvJEU in het arrest Nationale Nederlanden/Van Leeuwen.

Mw. prof. dr. L.Y.M. Parret* en
prof. dr. W.M.A. Kalkman**

17. Relevant hierbij is ook het Arrest van 10 mei 2001, Commissie/Nederland, C-144/99, ECLI:EU:C:2001:257, waarin het HvJEU oordeelde (punt 21) dat “een nationale rechtspraak, gesteld al dat zij constant is, waarin bepalingen van intern recht worden uitgelegd op een wijze die wordt geacht aan de eisen van een richtlijn te voldoen, niet de helderheid en nauwkeurigheid kan hebben die met het oog op de rechtszekerheid noodzakelijk zijn”. Dit geldt in het bijzonder op het gebied van de consumentenbescherming.

* Advocaat te Brussel en hoogleraar ‘State aid in the European legal order’ aan de Universiteit van Utrecht. Zij is betrokken geweest als advocaat van Nationale-Nederlanden in verschillende procedures.

** Hoofd Legal & Compliance Nationale-Nederlanden Levensverzekering Maatschappij N.V./NN Advocaten en hoogleraar verzekeringsrecht Universiteit van Amsterdam.